

Khaled
ER ZIJN Khalifa
GEEN MESSEN
IN DE KEUKENS
VAN DEZE STAD

Roman

LEESWIJZER

Khaled Khalifa - Er zijn geen
messen in de keukens van deze stad

OXFAM Novib
AMBASSADEURS VAN HET ZELFDOEN

KHALED KHALIFA

ER ZIJN GEEN MESSEN IN DE KEUKENS VAN DEZE STAD

JAAR VAN UITGAVE	2015
GENRE	Familiekroniek
OORSPRONKELIJKE TITEL:	La Sakakien fi Hadzihi al-Madina
VERTALING:	Djûke Poppinga
ISBN	978 90 445 3382 8
UITGEVER	De Geus i.s.m. Oxfam Novib
AUTEUR LEESWIJZER	Marlene Lunter

Khaled Khalifa (Syrië, 1964) studeerde rechten. Zijn eerste roman verscheen in 1993. Zijn derde roman, *De poorten van het paradijs*, waaraan hij dertien jaar werkte, stond in 2008 op de shortlist van de Arabic Booker Prize. De Syrische regering verbood de roman onmiddellijk na publicatie. Khalifa liet hem opnieuw uitgeven in Beiroet (Libanon). Het verhaal is gebaseerd op zijn jeugd in Aleppo, toen het conflict tussen het regime van de Ba'athpartij en de Moslims steeds heftiger werd. Voor *Er zijn geen messen in de keukens van deze stad* kreeg hij de Nagieb Mahfoez medaille voor literatuur. Hij schrijft romans, poëzie, televisie- en filmscenario's.

Het verhaal

Er zijn geen messen in de keukens van deze stad vertelt het verhaal van de leden van een gegoede, Syrische familie die gedurende de jaren 1960-2005 in verval raakt, synchroon aan het verval van het land. Het verhaal volgt de familieleden, maar ook de mensen om hen heen.

Centraal staat een naamloze vrouw, wier voorvaderen zich al duizend jaar geleden in de stad Aleppo hebben gevestigd. Tegen de zin van haar familie trouwt ze met Zoehair al-Inabi, een spoorwegbeambte van het platteland. Ze trekt in bij haar schoonfamilie, die in het dorp Miedan Akbas aan de grens met Turkije woont. De schoonfamilie accepteert hun stadse schoondochter niet en de dorpelingen vinden haar arrogant. Het paar krijgt twee dochters en twee zonen. De oudste, Soe'aad, is zwaar gehandicapt. Beide echtelieden zijn ongelukkig en Zoehair begint een relatie met de dertig jaar oudere Amerikaanse Elena en vertrekt met haar naar Amerika. Zijn vrouw keert opgelucht terug naar de stad. Daar richt ze haar huis in de Ottomaanse stijl uit lang vervlogen tijden in. Ze gaat weer aan de slag als docente en is zeer geliefd onder collega's en leerlingen.

Een nieuwe grondwet wordt ingesteld, kranten worden

verboden en vrijheden ingeperkt. De president trekt alle macht naar zich toe. De moeder vlucht in een luxe en vredig verleden en door de discrepantie met de gewelddadige realiteit in de stad krijgt ze psychische problemen. De gehandicapte Soe'aad sterft op jonge leeftijd. Haar tweede dochter Sausan groeit op tot een prachtige vrouw en gaat Frans studeren. Ook zij raakt de weg kwijt in de ontwrichte samenleving. Ze sluit zich aan bij de paratroepers, een gewelddadige afdeling binnen het leger, en begint een relatie met Moendzir. Als die op de klippen loopt, keert ze weer terug naar huis, krijgt spijt van haar verleden als paratrooper en wendt zich korte tijd tot de Islam. Ze begint een relatie met Jean, een docent van wie ze ooit Franse les kreeg en wordt zwanger van hem.

De jongste zoon Rasjied is een muzikaal genie. Hij is uiterst gevoelig. Met zijn oom Nizaar treedt hij door de jaren heen op in verschillende muziekgezelschappen, maar hij kampt ook met een doodswens. Hij bekeert zich tot moslim en sluit zich aan bij de Jihadstrijders die Bagdad willen ontzetten, waar de Amerikanen op Saddam Hoessein jagen. Totaal in de war keert hij ruim een jaar later terug. Zijn moeder is dan al gestorven en begraven. De zwangere Sausan vertrekt met Michel, de minnaar van Nizaar, naar Parijs. Rasjied ziet geen uitweg meer en pleegt zelfmoord.

Personages

De moeder (1940-2004) van het gezin is een aantrekkelijke vrouw. Als ze *Zoehair* voor de eerste keer ziet is het liefde op het eerste gezicht. Ze trekt zich niets aan van haar familie en trouwt met hem. Het lukt haar niet om zich aan de dorpse omstandigheden aan te passen. Terug in de stad heeft ze er moeite mee een leven op te bouwen. Haar gehandicapte dochter ziet ze als een straf en de verzorging laat ze aan haar andere kinderen over. Ze leeft voornamelijk in het verleden, lijdt aan smetvrees en begint aan hallucinaties te lijden. Ze laat het met zorg ingerichte huis verloederen.

Soe'aad is haar oudste dochter. Ze is zwaar gehandicapt en sterft als kind.

De oudste zoon (1963) is naamloos. Als kind is hij dol op het leven op het platteland en hij houdt van het dialect. Hij verwijt zijn moeder dat ze daar zijn weggegaan. Hij volgt een letterenstudie en gaat bij een textielabriek aan de slag als vertaler van brochures. Hij noemt zichzelf zwak, zwijgzaam, bang en gedesillusioneerd. Aan het einde van het verhaal

droomt hij van een gezin met vijf kinderen. Hij geniet van het lezen van oude kranten en een spelletje schaak.

Sausan (1965) is een vrolijk kind. Ze groeit uit tot een lichtzinnige, beeldschone vrouw. Mannen hebben veel belangstelling voor haar en ze wordt regelmatig lastiggevallen op straat. Ze gaat Frans studeren omdat ze verliefd is op *Jean*, de leraar Frans op de middelbare school. Ze stopt omdat de docenten aan de universiteit alleen maar op seks uit zijn. Ze is niet bang uitgevallen. In de ontwrichte samenleving kan ze haar weg niet vinden en ze maakt verkeerde keuzes waarover ze later depressief wordt. Ze haat haar moeder. Als ze ouder wordt en uiterlijk steeds meer op haar gaat lijken, doet ze er alles aan om dat teniet te doen. Als veertigjarige verlangt ze naar een kind.

Rasjied is een dromerig type. Van kind af aan is hij verliefd op zijn zus *Sausan*. Hij is zeer muzikaal, speelt verschillende instrumenten en componeert. Hij is erg gevoelig, zeer ongelukkig en vraagt zich af wat de zin van zijn bestaan is. Zijn hele leven worstelt hij met een doodswens. Hij verafschuwt middelmatigheid. Hij is alleen gelukkig als hij met *Nizaar* improviseert. Als hij zich tot de Islam bekeert, veroordeelt hij de homoseksuele *Nizaar* en zijn moeder die een nauwe band met *Nizaar* heeft.

Djalaal an-Nabeel is de vader van de naamloze moeder. Hij heeft meegewerkt aan de aanleg van de Syrische Spoorwegen en was bevriend met spoorwegingenieur *Henri Sourdain*. Hij besteedt weinig tijd aan zijn vrouw en gezin en is geobsedeerd door treinen. Na zijn pensioen gaat hij nog dagelijks naar het station en moppert op de arbeiders. Hij komt op zijn 87e aan zijn einde onder de wielen van een goederentrein.

Bahiyya al-Katibi is zijn vrouw. Zij lachte altijd en stierf voor haar vijftigste van het lachen. Volgens haar dochter was ze een ontevreden, starre persoonlijkheid, die lijdzaam haar slechte huwelijk onderging.

Nizaar is de broer van de naamloze moeder. Zij hebben een hechte band die tot aan haar dood duurt. Hij is geboren in het verkeerde lichaam. Als kind draagt hij graag meisjeskleden tot ontzetting van zijn familie. Als volwassene leidt hij afwisselend een leven van seksuele losbandigheid en dat van de 'vrouwelijke' helft van een stel. Hij is muzikaal zeer begaafd en ziet het met lede ogen aan als *Rasjied* niets met zijn talent doet. Hij is zijn leven lang nauw betrokken bij het gezin van zijn zus.

Abd al-Moen'im is de oudere broer van *Nizaar*. Hij veroordeelt diens homoseksualiteit, laat hem oppakken en zou hem het liefst (laten) doden. Hij is natuurkundedocent. Hij krijgt drie zonen. Als de jongste, *Jahja*, zich bij de gewelddadige moslimbroeders aansluit en wordt vermoord, verliest Abd, ineens de vader van een crimineel, zijn baan. Hij gaat lesgeven in zijn boekwinkel. Als zijn zus sterft, zorgt hij voor de begrafenis.

Zus **Ibtihal** veroordeelt Nizaars homoseksualiteit ook, evenals het huwelijk van haar zus. Ze trouwt twee keer. Haar eerste man is wolhandelaar *Haitham Sabbaag* die amateurtoneelspeler is. Hij scheidt van haar vanwege haar arrogante houding. Zij vertrekt later als tweede vrouw van een oude man naar Saoedi-Arabië. Haar enige zoon *Nadjieb* overlijdt op jonge leeftijd.

Jean Abd al-Masieh doceert Frans en is zeer geliefd bij de vrouwelijke leerlingen. Hij woonde met vrouw en kind in Genève, maar kwam terug om de zorg voor zijn oude moeder van zijn zus over te nemen. Hij verafschuwt het leven in Aleppo en houdt zich zo koest mogelijk om niet de aandacht van de partij te trekken. Als dat wel gebeurt, wordt hij ontslagen en trekt hij zich terug in zijn huis en werkt hij aan een vertaling van Balzac. Met *Sausan* heeft hij een knipperlichtrelatie. Als zij er niet is, zoekt hij in prostituees haar evenbeeld.

Sausan leert **Moendzir** kennen bij de paratroepers. Hij is de lijfwacht van een van de leiders. Hij komt van het platteland en trouwt met een meisje uit zijn dorp.

Azaad is een geitenhoeder in Miedan Akbas, aanvoerder van een groep jongens toen de ikverteller er woonde. Hij gaat regelmatig stiekem de grens over, heeft een Turks vriendinnetje en kan prachtig zingen.

Thema

Er zijn geen messen in de keukens van deze stad gaat over het verval van een familie, dat gelijke tred houdt met het verval van Syrië. De staat van het huis waarin de familie woont, symboliseert het verval van de familie: 'De muren met de vochtplekken, de schilderijen vol vliegenstront, de versleten bank en de eettafel met de wankele poten' (p.229). Uit alles blijkt dat een gewoon leven, laat staan een gelukkig leven, onmogelijk is in een ontspoord land, zelfs als je je leven probeert te leiden zonder je iets aan te trekken van de politieke omwentelingen: 'We hadden allemaal onze tol betaald voor het feit dat we een leven naast de partij hadden geleid' (p.300).

De desintegratie van de familie begint met het vertrek van de vader. Daarna volgt de vroege dood van de oudste dochter. De psychische problemen van de moeder zijn het volgende symptoom van het verval. Sausan en Rasjied ontvluchten de familie, maar keren terug op het nest. De moeder sterft, Rasjied pleegt zelfmoord, Sausan vertrekt naar Europa. Alleen de ikverteller en zijn oom Nizaar blijven over.

Motieven en symbolen

>Familiebanden

Binnen het gezin waaruit de moeder komt heerst tweespalt. Aan de ene kant staan Abd al-Moen'im en Ibtihaal. Zij kijken neer op de homoseksuele Nizaar en hun zus die ze als een boerin zien sinds ze met iemand van het platteland getrouwd is geweest.

Ook het gezin dat de moeder sticht, kent weinig positieve banden. De moeder distantieert zich van haar gehandicapte dochter. Sausan haat haar moeder. Rasjied haat het hele gezin als hij zich tot de Islam bekeert.

>Liefdesbanden

Op de huwelijken in de roman rust geen zegen. Grootvader is meer geïnteresseerd in treinen dan in zijn vrouw. Het huwelijk van de moeder begint uit liefde, maar die houdt geen stand. Sausans relatie met Moendzir gaat ten onder, evenals het huwelijk van Jean. Ook Moendzirs huwelijk met een meisje uit zijn dorp is niet gelukkig. Alle homoseksuele relaties van Nizaar lopen op de klippen. Rasjied en de ikverteller blijven alleen.

>Seksuele losbandigheid

viert hoogtij in Sausans tijd bij de paratroepers en in haar relatie met Moendzir. Nizaar heeft in verschillende periodes van zijn leven allerlei homoseksuele contacten.

> De dood, zelfmoord, doodswens

Verschillende personages plegen zelfmoord omdat ze het verval van de schitterende stad en alle gewelddadigheden niet aan kunnen, zoals de vader van Jean, een filosofieleraar. Rasjied koestert bijna zijn hele leven een doodswens en geeft er uiteindelijk aan toe. Verscheidene inwoners van Syrië vermoorden hun gezin en plegen zelfmoord omdat ze geen andere uitweg zien. Nizaar zoekt als hij ouder wordt naar de betekenis van de dood.

> Geweld en misdaad

teisteren de Syrische samenleving. Sausan doet er bij de paratroepers lustig aan mee. Rasjied stort zich als Jihadstrijder in het geweld. In de onveilige straten worden vrouwen lastiggevallen. Zelfs kinderen worden verkracht.

> Angst

De samenleving is van angst doortrokken. Jean schrijft aan zijn zoon dat de inwoners van de stad allemaal bang voor elkaar zijn. Niemand vertrouwt elkaar. Sausan denkt: '... dat mensen in eerste instantie angst zaaien om anderen bang te maken, maar dat ze na verloop van tijd ontdekken dat die angst onlosmakelijk met hen verbonden is en ook hén tot bange mensen maakt' (p.155). Als de president overlijdt is iedereen bang voor wat er zal gebeuren. Rasjied probeert zijn angst voor de dood als Jihadstrijder te overwinnen.

Structuur, tijd en plaats

Er zijn geen messen in de keukens van deze stad telt vijf genummerde hoofdstukken die de volgende titels dragen:

1. Slavelden (90 pag.).
2. Een koninklijke hals en een paar rode schoentjes (26 pag.).
3. Rottende lijken (102 pag.).
4. Duistere wegen (23 pag.).
5. De dode moeder (45 pag.).

De roman heeft een grillige structuur. De hoofd- en bijpersonages worden tussen 1960 en 2005 op niet chronologische wijze gevolgd. Allerlei gebeurtenissen keren steeds terug en er worden steeds meer details aan toegevoegd. Het verhaal springt van het ene personage naar het andere. Zo vertelt de verteller bijvoorbeeld op p.139 over de 'geringschattende blikken van tante Ibtihaal', waarna hij uitgebreid vertelt over haar eerste man, de wolhandelaar Haitham Sabbaag, die een grote liefde voor het toneelspelen had meegekregen van zijn moeder. De verteller volgt dan die moeder en vertelt over de podia die na de jaren tachtig verdwenen en waarover Jean lange brieven aan zijn ex-vrouw in Genève schreef.

Het geheel kent een cirkelstructuur. Het begint met de dood van de moeder en het eindigt ermee. Hoofdstuk 1 vertelt al de hele geschiedenis van de familie. De volgende hoofdstukken gaan in op het leven van de hoofd- en bijpersonages. In hoofdstuk twee zijn dat (voornamelijk) de ouders van de moeder en Nizaar, in hoofdstuk drie Ibtihaal, Abd al-Moen'im, Sausan en Moendzir en Nizaar en Midhat, in hoofdstuk vier Sausan en Rasjied en in hoofdstuk vijf Rasjied, Sausan en Nizaar.

De roman speelt zich af in Aleppo, een grote stad in het noorden van Syrië en in het dorp Miedan Akbas dat tegen de Turkse grens ligt.

Verteller en perspectief

De oudste zoon treedt op als ikverteller: 'Onderweg naar huis bedacht ik...' (p.7) en: 'Ik deed de deur van onze kamer open...' (p.303). Hij vertelt het verhaal van de andere personages: 'Mijn grootmoeder bracht veel tijd door in het huis van haar vriendin Teresa' (p.104). Op andere plaatsen verdwijnt de ikverteller en neemt een alwetende verteller zijn plaats in om andere personages te volgen: 'Die dag opende Midhat de deur met zijn sleutel en stortte zich als een wilde stier met zijn vuisten op Nizaar' (p.196) en: 'Rasjied veranderde in een roofdier zonder angst voor de dood' (p.249). Deze verteller volgt ook bijpersonages zoals Guillaume, Dalaal en Narien (p.175-179).

Schrijfstijl

Khaled Khalifa's stijl is vertellend met veel lange zinnen (zie bijvoorbeeld p.101), veel gedachtes en weinig dialogen. Hij gebruikt

- vergelijkingen: Ze 'jankte als een rotte vis' (p.78) en: 'Haar lichaam was als een lege kelder' (p.81);
- metaforen: 'dat minderwaardige insect' (p.202);
- personificatie: 'Onze angst had zich tussen onze ribben genesteld' (p.300) en: 'terwijl de ochtend langzaam de kamer binnensloopt' (p.303).

Hij verwijst naar *Het barre land* van T.S. Eliot (p.182), waarin ook sprake is van ondergang en verval.

Titel

Op p.186 gaat Sausan 'op zoek naar het grote keukenmes om zich te wreken op een stelletje straatjongens'. Rasjied voelt aan 'het grote mes dat bedoeld was om Midhat te doden als hij ook maar de minste poging deed om zijn dierbare oom te vernederen' (p.202). Op p.245-246 slaat een man de hand aan zichzelf met een keukenmes onder de uitroep: 'Zijn er dan geen messen in de keukens van deze stad?'

Achtergronden

Syrië werd in 1946 onafhankelijk van Frankrijk. Vanaf 1963 is de socialistische Ba'athpartij aan de macht. In 1970 greep Hafez al-Assad de macht en werd president. Vrijheid van meningsuiting, van godsdienst en persoonlijke vrijheid zijn in de grondwet vastgelegd, maar in de praktijk ligt de macht bij de president. De Syrische geheime dienst wordt gevreesd. Op 2 februari 1982 kwamen de moslims in opstand. De regering sloeg het geweld neer. Er vielen 20.000 doden. In 2000 overleed de president en werd hij opgevolgd door zijn zoon Bashar. Vanaf 2011 woedt er een burgeroorlog tegen de

regering.

Syrië telt 87% moslims en 10% christenen.

Van 20 maart tot 1 mei 2003 woedde de Irakoorlog en viel Saddam Hoessein. Veel Irakezen vluchtten naar Syrië.

→ Discussiepunten

1. Voor welk personage, en waarom, brengt u de meeste sympathie op?
2. Beargumenteer wie voor u het hoofdpersonage van de roman is.
3. Welk beeld krijgt u van de ikverteller?
4. Welk lid van de familie vindt u het moedigst?
5. Welke erfelijke factoren spelen er binnen de familie?
6. De ikverteller is de enige van het gezin die 'overblijft'. Waarom juist hij?
7. Welke symbolische betekenis hecht u aan de adelaars die opduiken op de pagina's 12, 72, 82, 137, 173, 183 en 255?
8. Wat betekent het muziekstuk *Schaduw van spijt* (p.108, 117, 118, 201, 218) voor Nizaar?
9. Waarom haat Sausan haar moeder?
10. Welke invloed heeft het gedrag van de moeder op haar kinderen?
11. Welke overeenkomsten en verschillen ziet u tussen Djalaal an-Nabeel, haar dochter en haar kleindochter Sausan?
12. Sausan omschrijft haar moeder als een verlaten vrouw, zegt dat Rasjied verdwaald is en dat de ikverteller in zijn lot berust (p.295). Beargumenteer of u het met haar eens bent.
13. Zelf wil Sausan een 'vrouwelijke kopie van oom Nizaar worden' (p.295). Wat bedoelt ze daarmee?
14. Welke rol speelt Azaad?
15. Hoe legt u de titels van de verschillende hoofdstukken uit?
16. Hoe denkt u over de volgende uitspraken:
 - 'De dood is geen eeuwige afwezigheid, maar een vervolmaking van je herinneringen' (p.15).
 - 'Middelmatigheid was bedacht door slimmeriken om de dommeriken te paaien, zodat ze hun eigen positie konden behouden' (p.47).
 - 'Alles daar [in Genève] was saai, alsof je in een plastic tuin leefde' (p.60).
 - 'Wat houden we nog over, als we onze adressen kwijtraken?' (p.181).
 - 'Het past niet bij kunstenaars om geld op de bank te hebben, ze moeten juist altijd op de rand van het

-
- gevaar en de honger balanceren' (p.218).
 - 'Eigenlijk waren we [de kinderen] voor haar [de moeder] op de vlucht' (p.255).
 - 'Familieverdriet is immers één grote leugen waarin we nu eenmaal moeten geloven, als we de familieboeken niet willen verscheuren en de stamboom niet willen verbranden' (p.289).
 - 'Hij vroeg zich af of er verschil was tussen sterven voor een goede zaak en sterven als gevolg van een auto ongeluk' (p.301).
17. Denkt u dat het mogelijk is om een zinvol en gelukkig leven te leiden in een land als Syrië zoals het in de roman wordt geschetst?
 18. Welke symbolische uitleg geeft u aan de titel?
 19. Welke toekomst ziet u voor de verteller en voor Nizaar?
 20. Welk beeld krijgt u van Syrië uit deze roman?
 21. Welke kennis heeft u eruit op gedaan over Syrië?